

GUNNAR STAALESEN

VARG VEUM

PRIVÉDETECTIVE

HET UUR VAN DE WOLF

'Net als Stieg Larsson en Henning Mankell
schrijft Staalesen met bakken sfeer,
boordevol actie en veel spanning.'

THRILLER

M
marmer

GUNNAR STAALESEN

*Het uur
van de wolf*

LITERAIRE THRILLER

Uit het Noors vertaald door Annemarie Smit

Hoofdpersoon in Gunnar Staalesens detectives is Varg Veum, privé-detective uit Bergen, Noorwegen. Na zijn echtscheiding en nadat zijn carrière als maatschappelijk werker bij de kinderbescherming is stukgelopen, is Veum voor zichzelf begonnen. In zijn kantoor in het centrum van Bergen, met uitzicht over de haven, de vismarkt en de berg Fløien, wacht hij met een fles aquavit in zijn bureaula op klanten. Dat zijn meestal gewone mensen die hem vragen een verdwenen familielid voor hen op te sporen of behulpzaam te zijn bij het terugvinden van eigendommen. Als hij echter eenmaal aan een opdracht begint, ontdekt Veum vaak het ene lijk na het andere, tot groot ongenoegen van de plaatselijke politie.

De naam Varg Veum – spreek uit: Warg Wé-uum – is afgeleid van de Oudnoorse uitdrukking ‘varg i veum’, wat ‘persona non grata’ of ‘ongewenste vreemdeling’ betekent; een grapje van zijn vader, die hevig geïnteresseerd was in de Scandinavische mythologie. ‘Varg’ is ook een verouderd woord voor ‘wolf’. Met zo’n naam is het niet verwonderlijk dat men enigszins vreemd opkijkt wanneer Veum zich voorstelt.

Het is 1981 en Varg Veum vertrekt voor een opdracht naar Stavanger. De stad maakt, als gevolg van de olievondsten in het Noordzeegebied, een explosieve groei door. Er verandert veel voor het zuidwesten van Noorwegen: de werkgelegenheid neemt toe en de infrastructuur wordt steeds beter, maar in het kielzog van het grote geld komen ook criminaliteit en prostitutie naar Stavanger. Typisch voor

dit deel van Noorwegen zijn de streng religieuze sekten, die hier een grote aanhang genieten. Vooral in kleine plaatsen aan de fjorden, in de dalen in het zuiden en in de agrarische kuststreek Jæren zijn drukbezochte *bedehus* – gebedshuizen – te vinden, met predikanten die constant waarschuwen tegen de opkomende criminaliteit.

ANNEMARIE SMIT

I

Ik ontmoette Hjalmar Nymark in het café waar ik regelmatig kwam, sinds Solveig me die winter had verlaten.

Hij was me al eerder opgevallen. Hij had een markant gezicht met een opvallende kromme neus, levendige donkere ogen die diep in hun oogkassen lagen en een energieke kin. Ik schatte hem een jaar of zeventig. Zijn haar was bijna wit en steil achterovergekamd, waardoor zijn voorhoofd diepe inhammen vertoonde. Normaal gesproken had hij een opgerolde krant in zijn hand. Ik zag hem er zelden in lezen, maar hij gebruikte de krant om zijn argumenten kracht bij te zetten door ermee op het tafelblad te slaan.

Hij was stevig gebouwd, waardoor hij een gedrongen postuur leek te hebben, hoewel hij zeker een meter tachtig lang was. Hij had de buik van een oude krachtpatser: geen lubberend vet, maar uitsluitend uitgezakte spieren. Hij zat doorgaans een of twee tafeltjes van me verwijderd. Meestal was hij alleen, maar af en toe had hij gezelschap.

Soms kwamen we elkaar in de deur tegen en na een tijdje zag ik dat hij me begon te herkennen. Hij had een vrolijke twinkeling in zijn ogen en op een dag, toen ik naar binnen ging en hij net naar buiten kwam, zei hij en passant: ‘Op naar de drenkplaats?’ Hij was weg voor ik had kunnen antwoorden.

Het café was drie blokken van mijn kantoor verwijderd en ik ging er meestal zo’n drie, vier keer per week aan het eind van de middag even naartoe. Al bij de ingang viel de typische sfeer van het café op, want op welk tijdstip van de dag je er ook kwam, er ging altijd net iemand naar buiten, en diegene die naar buiten kwam stond zelden erg stevig op zijn benen. De portier was de hulpvaardigheid zelve: hij wees welke richting je uit moest of ondersteunde je tot de taxi kwam. De meesten hadden een taxi nodig.

Pal achter de deur was iets wat het lokaal een bijna internationaal karakter gaf: een glazen loket voerde naar de tabakswinkel ernaast, alsof de plaatselijke boekmaker daar was gevestigd. Maar het enige wat je er op dat gebied kon doen, was ’s woensdags tegen vijven je toto-formulier inleveren, zonder dat je haar nat werd van de regen.

De lucht van bier en tabaksrook gaf de plek een uitgesproken masculiene sfeer. De meeste mensen dronken bier, vaak in enorme hoeveelheden. De gezichten rondom waren zwaarmoedig, door hun leeftijd, maar meer nog door de alcoholconsumptie. Hier kwamen oude stuwadoors bijeen om over vroeger te praten, toen bijna al het werk in de haven nog met de hand werd gedaan. Na sluitingstijd van de markt kwamen de vishandelaren binnen, met het vissenbloed nog in de groeven van hun grote, rode knuisten. Gepensioneerde industriearbeiders in effen werkhemden die tot boven toe waren dichtgeknoopt, hoestten lelijk en hard boven het schuim van hun bier, dronken hun glazen leeg, sloegen op tafel en verlangden meer. Een kleine kantoorbediende, met dun haar, wit overhemd en een bloede-

loze stropdas, vouwde voorzichtig de avondkrant open, dook ineen achter zijn halve liter en stelde de thuiskomst bij moeder de vrouw nog een halfuurtje uit. Jonge, spraakzame kerels van het boerenland, die vroeg in de middag al zo ver heen waren dat ze ergens anders niet meer werden binnengelaten, werden naar een gastvrije tafel geloodst, strooiden hun laatste bankbiljetten om zich heen en hieven hun glazen naar hun blozende gezichten, tot ze een paar uur later op handen en voeten naar buiten kropen, geholpen door de portier en, als ze te erg tekeergingen, een paar kelners. Enkele vrouwen, vaak al ver over de vijftig, vonden meestal wel ergens een plaatsje en een bekend gezicht. Ze dronken bier uit kleinere glazen en hielden hun mantels aan, tot het zo laat op de avond werd dat ze hun jas openknoopten en met hun zware borsten pronkten in de blauwe mohair truitjes die twintig jaar geleden in de mode waren geweest.

Door de nicotinegele vitrage die voor de ramen op het noorden hing, lekte het namiddaglicht naar binnen en tussen de vensters in hingen bruine, keramische reliëfs tegen een groene ondergrond. Helemaal achter in de zaak, bij de toog, toonde een grote wandschildering in verschoten blauw tegen een vergeeld gipsen decor de bedrijvigheid in de haven, opdat het merendeel van de gasten zich thuis zou voelen. Sterke vuisten die zware vaten ophieven naar donkere scheepswanden.

De tafelkleedjes hadden allerlei kleuren en bij binnenkomst leek het alsof ze in een bepaald patroon waren neergelegd; maar wanneer je er een poosje had gezeten, zag je dat ze, zodra er te veel bier of as op was gemorst, volgens de grillen van het lot werden vervangen. De kelners gleden in bordeauxrode jasjes tussen de tafels door, verdeelden grote glazen onder de uitverkorenen en vervingen de tafelkleden met een effectiviteit die een aflegger geïmponeerd zou hebben.

Het eten dat ze serveerden was eenvoudig en rechttoe rechtaan, met als enig raffinement een toefje peterselie en een verlept blaadje

sla, maar het was goede stevige kost, waar je zat van kon worden zonder bankroet te raken. Soms at ik er, maar meestal dronk ik alleen een paar glazen bier.

Ik haalde gewoonlijk een paar avondkranten bij het tabakswinkeltje ernaast, zocht een tafeltje ergens langs de wand en zat daar dan alleen.

Zo gingen de middagen voorbij, drie, vier dagen per week, als riemslagen in stil water. De minuten drupten op het wateroppervlak en af en toe liet ik de roeispanten rusten, alleen om te zien hoe de tijd verstreek. Net als de koppen in de krant voor me: nieuws van gisteren dat alweer bezig was geschiedenis te worden.

Na een paar maanden waren verscheidene stamgasten me gaan groeten en eind april raakte ik op een dag in gesprek met Hjalmar Nymark.

2

De middag dat we aan de praat raakten, was het koud, guur regenweer met sporadisch wat grauwe vlokjes natte sneeuw. Het was dit jaar eind maart even lente geweest. Nu wandelden we weer terug door de jaargetijden en deed het weer eerder aan november denken dan aan april.

Ik had de dag doorgebracht met het schrijven van ansichtkaarten aan vrienden en bekenden. Eén kaart was voldoende gebleken, aan een knul die Veum heette en die ergens tussen Stølen en Skansen woonde. Hij zou vast blij zijn van me te horen. Daarna had ik de automatische telefoonbeantwoorder van de bioscoopcentrale gebeld, om naar een dertigseconden durende beschrijving van een van de films van die dag te luisteren. Ondanks herhaalde pogingen had ik alleen de ingesprektoon gekregen. Meer telefoontjes had ik niet gepleegd. Het was niet verstandig om mijn bankrekening te veel te belasten. De dag tevoren had er een advertentie in de krant gestaan: *GEVESTIGD! – Detectivebureau Harry Monsen BV heeft een filiaal in Bergen geopend. Internationaal netwerk,*

nieuwste elektronische hulpmiddelen, bewakingsdienst, persoonsonderzoek, alle soorten onderzoeksopdrachten. Eersteklas medewerkers, honderd procent discretie. Ik had de advertentie nauwkeurig bestudeerd en me afgevraagd wat ze bedoelden met ‘eersteklas’ en ‘honderd procent’. Misschien moest ik ze bellen om het te vragen, of in ieder geval om ze succes te wensen. Het telefoonnummer stond in de advertentie. Mobilifoons hadden ze ook. Ik had alleen een sluimerende telefoon en een Morris Mini die ik door gebrek aan geld niet eens kon inruilen, maar die allang rijp was voor de eeuwige asfaltvelden. Er was geen twijfel mogelijk: er braken zware tijden voor me aan.

Het was zo’n dag waarop je wel een borrel kunt gebruiken, en goed en wel buiten in de regen zette ik de kraag van mijn jas op, trok ik mijn regenhoed goed over mijn oren en rende ik het kleine eindje naar het café.

Het café had nóg een bijzonderheid. Als je binnenkwam leek het er altijd vol te zijn, maar als je even om je heen keek, was er altijd wel nog ergens een plaatsje vrij. Deze middag echter leek de regen alle roerend goed van de straat naar binnen te hebben gedreven. Ik kon me nog net aan een minuscuul tafeltje wurmen, waarop witte aardewerken asbakken met reclame voor Italiaanse wijn stonden opgestapeld.

Een kelner zette de asbakken weg en vroeg wat ik wilde hebben. Ik bestelde een halve liter bier en een walvisbiefstuk en keek het lokaal eens rond. Het dampte van natte kleren, shag en doorgerookte pijpen. Brede schouders bogen zich over witte borden, grote vuisten grepen om halfvolle glazen die de bezitters in één teug leegden, om zich vervolgens met hun enorme bovenlichamen om te draaien en naar de kelner uit te kijken, op dezelfde manier waarop mensen die bang zijn dat ze geschaduwd worden, over hun schouder kijken.

Hjalmar Nymark kwam vanuit de regen binnen, streek zijn natte haar naar achteren en schudde het water van zijn jas. Hij keek om zich heen. Er waren geen tafeltjes meer vrij, maar vlak bij het mijne was nog

een stoel vrij. Hij kwam rustig naderbij. Toen hij voor me stond, knikte hij vriendelijk en zei: 'Ik zie geen bekenden. Is hier plaats?'

'Als je niet te veel armsgelukt wilt wel.' Ik schoof mijn stoel wat dichterbij naar de zuil waar het tafeltje tegenaan stond. Toen stond ik op en gaf hem een hand. 'Veum. Varg Veum.'

De hand die hij me toestak was niet zo groot en krachtig als ik had verwacht. 'Hjalmar Nymark.'

Hij trok de stoel naar het tafeltje en hing voor hij ging zitten zijn natte jas over de rugleuning. Toen de kelner kwam, bestelde hij een halve liter bier en een bord lapskaus. Hij viste de opgerolde krant uit zijn jaszak en bleef ermee in zijn hand zitten.

'Wat een hondenweer', zei hij.

Ik was het met hem eens en knikte.

'Maar ze hebben immers gezegd dat de zomers in de jaren tachtig kouder zouden worden?'

'Een prettig vooruitzicht', zei ik.

Hij keek me onderzoekend aan, openlijk en zonder dat hij het probeerde te verbergen. 'En... wat doe je voor de kost, Veum? Of wacht, laat me raden. Vroeger kon ik dat heel goed.'

'Wat?'

'Mensen plaatsen.'

'Zoek voor mij maar een plekje achteraan op de onderste plank, daar is mijn plaats.'

'Bij de troostprijzen?' grinnikte hij.

'Ik zou het niet direct een prijs willen noemen', antwoordde ik. Ik glimlachte vaag en haalde een hand door mijn haar. Het grijs erin was nog niet meer dan een zweem, maar als de koude zomers van de jaren tachtig voorbij waren, zou de sneeuw er vast nooit meer uit verdwijnen.

Hij nam me op, van het blonde haar boven mijn voorjaarsbleke janusgezicht, het overhemd van blauwe spijkerstof waar de bovenste

knoop van openstond, het enigszins versleten colbertje met de blauwe trui met v-hals eronder, tot de bruine ribbroek. Hij wierp een blik op de jas die over mijn stoel hing. Zijn stem klonk warm en vriendelijk toen hij zei: 'Naar je kleren te oordelen zou ik je een of andere middenfunctie op de universiteit geven. Een wetenschappelijk medewerker misschien, of iets bij een bibliotheek.'

'Ik maak, met andere woorden, een beetje een stoffige indruk?'

'Och, stoffig... Maar niet geweldig goed betaald in elk geval. Niet modebewust ook, maar dat komt waarschijnlijk doordat je het geld er niet voor hebt. En toch... d'r klopt iets niet. Je zou ook een kleine zelfstandige kunnen zijn. Mislukt natuurlijk.'

'Natuurlijk.'

'Maar dat groene hoedje van je brengt me een beetje in de war. Daardoor heb je ook iets van een buitenmens, een ingenieur of zo-iets.'

Ons eten werd gebracht en ik was blij dat we een ogenblik pauze kregen. Ik had even wat indrukken te verwerken.

Hjalmar Nymark brak het dunne flatbrød tussen zijn vingers alsof het hosties waren, maar hij doopte de stukken in de lapskaus en deelde ze niet met mij. Tussen de happen door zette hij zijn monoloog voort. 'Ik zie je ook wel op een kantoortje zitten, laten we zeggen bij een groothandel in ijzerwaren. Je kunt ternauwernood een secretaresse betalen en je hebt het, denk ik, ook niet erg druk, maar...'

Ik besloot dat ik genoeg had gehoord en zei ineens: 'Ik ben detective. Privédetective.'

Hij gaapte me een ogenblik met open mond aan. Toen slikte hij zijn mond leeg, greep de krant die opgerold naast hem lag, sloeg zacht tegen de tafelrand en zei: 'De duivel nog aan toe!'

'Dat zou je kunnen zeggen. Hij heeft zijn kantoor hiernaast, maar zelfs hij heeft geen zin om langs te komen.'

Hij maakte een uitnodigend gebaar met zijn armen. ‘Nou, maar dan ben jij de expert hier aan tafel. Vertel op, wat doe ik?’

Ik wierp een snelle blik op hem: wit overhemd met brede stropdas, een beetje gevlekt, bruin kostuum, model uit het begin van de jaren zestig, gele nicotinevingers en afgekloven nagels. ‘Gepensioneerd’, zei ik.

‘Ja goed, maar daarvoor?’

Ik wees met mijn vork naar hem. ‘Naar je opmerkingsvermogen te oordelen heb je... bij de politie gezeten.’

‘Correct.’

‘Dus dan zijn we eigenlijk allebei experts.’

‘Ja, in zekere zin zijn we zelfs collega’s.’

‘Behalve dat ik aan lagerwal ben geraakt en jij allang met pensioen bent.’

We aten een poosje zwijgend door. Toen zei ik: ‘Hoe lang ben je al met pensioen?’

‘Tien jaar. Ik ben in 1971 gestopt met werken.’

‘En hoe breng je nu je tijd door?’

Er verscheen een glinstering in zijn ogen en hij keek me aan met een schalkse trek om zijn mond. ‘Ik snuffel wat rond, bekijk wat oude zaken die nooit opgehelderd zijn.’

‘Was je bij de recherche?’

‘Timm.’ Hij knikte en we aten verder.

Meer vertelde hij die dag niet, maar daarna kwam het vaker voor dat we samen aten of een biertje dronken.

3

Ik leidde in die tijd een regelmatig leven. Vijf dagen per week was ik op kantoor. Ik deed een paar klussen voor een verzekeringsmaatschappij, wat genoeg geld opleverde om het hoofd boven water te houden, zolang het tenminste laagwater was. Drie, vier keer per week stapte ik even het café binnen, waar ik meestal met Hjalmar Nymark bleef zitten praten. De andere avonden van de week ging ik hardlopen: lange, regelmatige tochten, over grind en asfalt, in zon en regen en natte sneeuw. De glazen bier die ik in het café dronk, hadden gewoonlijk tot gevolg dat ik nog een paar borrels nam uit de fles aquavit die ik thuis had staan, maar de stevige looptochten brachten de boekhouding weer in balans: als ik al verloederde, dan in elk geval langzaam. Om de veertien dagen kwam Thomas een weekeinde op bezoek. Hij was nu tien jaar, keek me met intelligente, ernstige ogen aan en vertelde me over voetbalwedstrijden die ik niet had gezien, boeken die ik niet had gelezen. Mijn huwelijk met Beate werd allengs net zo'n vage

herinnering als de plaats waar ik de zomers van mijn jeugd had doorgebracht. De grootste gebeurtenis van het halfjaar voor ik Hjalmar Nymark leerde kennen, was dat de tandarts die naast mijn kantoor praktijk hield, een nieuwe assistente kreeg. Na een paar weken glimlachte ze naar me als we elkaar in de gang tegenkwamen.

De zomer viel dit jaar begin mei. De plotselinge hitte legde de stad plat en de mensen verlangden met gloeiende gezichten naar de kou terug. Hun wens ging in vervulling. Omstreeks 17 mei – de nationale feestdag – was de zomer voorbij en kwam het grauwe weer terug. Na een paar dagen was het alsof de zon nooit had geschinen en dat ook nooit meer zou doen.

Op een van deze dagen, toen de hemel als een grijze, natte wollen deken over de stad lag, belde er een man die zijn naam niet wilde noemen. ‘Neemt u alle soorten opdrachten aan, Veum?’ vroeg hij.

‘Niet alle’, antwoordde ik.

‘Wat voor opdrachten doet u niet?’

Ik voelde me moe en zei: ‘Vertel me liever wat u wilt dat ik voor u doe.’

‘Ik denk... ik heb het gevoel... mijn vrouw bedriegt me.’

Ik antwoordde niet. Aan de overkant van de binnenhaven wemelde het van de toeristen op het oude zeilschip Statsråd Lemkuhl. Het deed me denken aan een opgezette zwaan, vol ongedierte.

‘Ik moet... ik wil het graag zeker weten’, ging de stem in de telefoon verder.

‘Wat?’ vroeg ik verstrooid.

‘Of ze me bedriegt! Mijn vrouw.’

‘Zulke opdrachten doe ik niet.’

Het bleef een ogenblik stil. Toen klonk het heftig: ‘Waarom zei u dat verdomme niet meteen?’ Hij bedacht zich en vroeg iets rustiger: ‘Is dat een principe... of meent u dat echt?’

Ik moest lachen. ‘Laten we zeggen allebei, voor de zekerheid.’

‘Dan bel ik dat andere bureau wel!’ blafte hij.

‘Doe dat. Die hebben daar vast geen last van.’

‘Waarvan?’

‘Principes.’

‘Huh!’ beëindigde hij het gesprek en gooide de hoorn op de haak. Ik bleef naar de mijne zitten kijken. Pas toen ik hem neerlegde, drong ineens tot me door dat ik dat dreigement nog niet eerder had gehoord.

Die dag sloot ik mijn kantoor al vroeg en ging ik direct naar het café. Hjalmar Nymark zat er al en toen ik binnenkwam, wenkte hij me naar zijn tafeltje. Hij was alleen.

De drie, vier weken dat we elkaar kenden, waren omgevlogen, en het voelde alsof we al vele jaren bevriend waren. We hadden elkaar veel te vertellen. Zonder direct vertrouwelijk te worden, konden we makkelijk met elkaar praten.

Ons gesprek ging vaak over criminele zaken, opgehelderde en niet-opgehelderde, en daarnaast hadden we de meeste onderwerpen aangeroerd waar twee mannen met een leeftijdsverschil van dertig jaar over kunnen spreken.

Soms kon hij bijzonder ernstig worden. Een keer vroeg hij: ‘Wanneer ben jij eigenlijk geboren, Veum?’

‘In 1942’, antwoordde ik.

‘Dan herinner je je dus niets van de oorlog?’

‘Niet veel.’

Daarna keek hij een tijdlang somber voor zich uit, zonder iets te zeggen.

Een andere keer zei hij: ‘Luister eens, Veum, de naam Pauw, zegt jou die wat?’

Ik schudde langzaam mijn hoofd.

Hij ging verder: ‘Pauw Verven BV. De fabriek lag aan de Fjøsangervei. In 1953 heeft er een verschrikkelijke explosie plaatsgevonden. De hele fabriek is afgebrand en er vielen veel doden.’

‘Een ongeluk?’

Hij knikte bedachtzaam. ‘Dat zeiden ze. Ik was bij het onderzoek betrokken. Een ingewikkelde zaak.’

Wat later die avond zei hij plotseling: ‘Sommige zaken houden je bijzonder bezig. Ze zetten zich vast in je geheugen en je raakt ze nooit kwijt. Ze laten je nooit meer los.’ Hij sloeg met zijn krant tegen de tafelrand. ‘Nooit!’

Ik begreep dat deze dingen bij elkaar hoorden. Alsof hij me een legpuzzel wilde laten zien waarvan hij zelf niet eens alle stukjes had. Meestal, als we samen zaten te praten, was er een glinstering in zijn ogen, een humoristische glimp die vertelde dat het natuurlijk tragische zaken waren waar we hier over spraken, maar verdomme, Veum, het was geschiedenis... geschiedenis! De keren dat de glinstering uit zijn ogen verdween en hij buitengewoon ernstig werd, begreep ik dat er iets anders was. Iets wat nog geen geschiedenis was geworden, wat nog steeds leefde – in ieder geval voor hem. Hij probeerde me iets duidelijk te maken, zonder de sprong definitief te wagen.

‘Rattengif... zegt die naam je iets, Veum?’

Ik schudde mijn hoofd. ‘Rattengif?’

‘Zo noemden ze hem. Tijdens de oorlog.’

‘Hoor eens... heeft dit iets met Pauw te maken?’

Toen keek hij me met donkere, ondoorgroendelijke ogen aan, zonder te antwoorden. Even later begon hij over iets anders te praten.

Die dag in mei maakte hij een rusteloze indruk. Hij dronk sneller dan anders en ik kon me niet veroorloven hem bij te houden. Hij praatte zenuwachtig over FC Brann, en hoewel er dit jaar wat dat betreft alle reden tot nervositeit was, was het toch merkwaardig.